DET GROTESKE PÅ TEATRET

AF VSEVOLOD MEYERHOLD

I vore dage er markedsgøglets principper bandlyst fra scenen, men har fundet husly i de franske cabareter, de tyske Überbrettl, de engelske music-halls og i de universelle variétéer.

Ernst von Wolzogen¹) siger i sit manifest, at man med urette har villet se en forbigående smagsforvanskning i denne kunst. [illegible] stadig stigende [illegible] kræver koncentration, præcision og [illegible]. Det er ikke muligt [illegible] ikke mere end 15. Men [illegible], det er kort og koncentreret, er det kultiverede menneskes behov, og dette menneske har [illegible] i dagens [illegible] at [illegible].

Tydelighed og væsentlighed, koncentration og kontraster. Den klage- og lidende Pierrot glider over scenen og hammener med alle bevægelser bevidstheden om menneskelivets evige tragedie, og straks efter afløses han af den livlige Harlekinades fordomsfrie ytring. Komikken følger efter tragikken, og den sentimentale klagesang overlader pladsen til den skarpe satire.

Wolzogens manifest rummer forsvaret for det groteske, der er markedsgøglets foretrukne udtryksmåde.

Ordet grotesk (ital. grottesco) betegner lavkomikken i musikken, litteraturen og de plastiske kunstarter. Det betegner især det monstrøst bizarre, som humoren skaber ved, tilsyneladende uden grund, at nærme de mest forskelligartede begreber til hinanden; ved at skære alle detaljer bort og udelukkende fastholde det særegne, fastholder humoren netop de elementer, der udtrykker dens livsholdning, en holdning, der er sammensat af livsglæde, ironi og fantasi.²)

Denne metode åbner vide horisonter for kunstneren.

Det drejer sig først og fremmest om hans „jeg", hans personlige og selvstændige holdning til tilværelsen. Han vælger sit kunstneriske stof ikke i overensstemmelse med realitetens virkeligheds-[illegible], men i overensstemmelse med sit kunstneriske temperament.

[illegible] virkeligheden, at imens han stadig til en vis grad fastholder sandsynligheden. Skematiseringen medfører en vis forarmelse af det konkrete, der reduceres til det typiske.

Det groteske, der er næste skridt ad stiliseringens vej, har gjort op med analysen. Det groteskes metode er syntesens. Ved at fjerne detaljerne genskaber det groteske livets mangfoldighed (jfr. perspektivet af [illegible] med Brueghels maleri).

Ved at reducere den sansede verdens rigdom til én konkret enhed forarmer stiliseringen livet; mens grotesken nægter at kende et enkelt aspekt, enten det vulgære eller det ophøjede. Den blander modsætningerne og understreger bevidst modsigelserne. Den eneste virkning, der tæller, er oplevelsen af det uforudsete, det originale.

I Hoffmanns eventyr sluger spøgelserne afføringspiller, en buket af brændende liljer forvandles til en slåbrok, en student gemmer sig i en flaske.

Hos Tirso de Molina følger efter heltens højstemte monolog den [illegible] graciosoens monolog, og dennes indfald [illegible] smil på tilskuerens læber og tvinger ham til en grovlatter.

En regnfuld efterårsdag slæber et sørgetog sig gennem gaderne. De sørgendes holdning udtrykker smerte. Pludselig blæser vinden en af de sørgendes høje hat af, han bøjer sig for at samle den op, men vinden jager den fra vandpyt til vandpyt. Den sørgende løber efter den og gør komiske spring og grimasser. Man skulle tro, at en diabolsk hånd havde givet det sørgelige følge et festligt sving.

Ah, om man kunne opnå en sådan virkning på scenen!

„Kontraster". Er det groteskes udelukkende hensigt at skabe eller understrege kontrasterne? Har det ikke en egenværdi? Ligesom gotikken for eksempel (klokketårnet, der peger opad [illegible], udtrykker de bedendes højeste begejstring, mens [illegible] trækker tanken [illegible] mod helvede). [illegible] synes [illegible] at være der for at afholde tanken fra en overdreven idealistisk askese. På en iøjnefaldende måde bringer gotikken det positive og det negative, det himmelske og det jordiske, det smukke og det hæslige i ligevægt; på samme måde forhindrer det groteske skønheden i at blive sentimental (i den schillerske forstand) ved at fremhæve hæsligheden.

Det groteske tilbyder en beskrivelse af det daglige på et helt nyt plan. Det groteske uddyber den daglige tilværelse i en sådan grad, at denne ikke mere synes selvfølgelig.

[illegible] det vi [illegible] eksistensen er et enormt rige af mystik. Det groteske søger dette over-naturlige, sammensmelter modsætningernes [illegible], skaber det fænomenale. På denne måde inspirerer det groteske tilskueren til at forsøge på at gennemskue det uforklarliges gåde.

Alexander Blok (1. og 3. akt af hans Ukendte), Fedor Sologub (Ar[illegible] Ivan og tjeneren Johan), Frank Wedekind (Jordens Ånd, Pandoras æske, Forårets opvågnen³)) har forstået at holde sig på det realistiske dramas plan, samtidig med at de gik løs på visse [illegible] fra en anden side. Det groteske har hjulpet dem dermed ved at forsyne dem med midler til at opnå extraordinære virkninger. Disse dramatikere anvender en [illegible], som tvinger tilskueren til [illegible], mens han betragter scenen.

Er det groteskes opgave ikke netop at fastholde denne spaltning over for en scenisk handling, der [illegible] i modsætningernes [illegible]? Ved at [illegible] det groteske [illegible] tilskueren til pludseligt at gå fra det plan, hvor han lige har [illegible], til et andet plan, som han ikke var forberedt på (...).

Det groteske kan være komisk (under denne synsvinkel har Flögel studeret det i sin Geschichte des Groteskkomischen), men også tragisk som i Goyas billeder, i Edgar Allan Poes skrækfortællinger og især naturligvis hos Hoffmann. Alexander Blok har i sine dramer fulgt det groteskes vej i disse mestres ånd.

„Goddag verden! Atter er du hos mig! – Din sjæl er mig evigt nær! – Jeg vil indånde dit forår – Gennem dit gyldne vindue!" siger Harlekin til Petersborgs kulde og stjerneklare himmel, før han kaster sig ud af vinduet (Teaterboden). Men de fjerne vidder, som man ser gennem vinduet, viser sig at være malet på papir.

Den sårede bajads lader sin krop hælde ud over rampen og råber i krampetrækninger til publikum, at det blod, han taber, er frugtsaft.

Meyerhold som [illegible] i Akrobater af F. v. Schönthan, 1903, i regi af Meyerhold på [illegible].

Det 15. århundredes renæssancemaleris ornamentik havde som model udsmykningerne i det antikke Roms underjordiske konstruktioner (grotter), dets badeanstalter og paladser. Det var symmetriske slyngværker af stiliserede planter og fantastiske dyr, satyrer, kentaurer og andre mytologiske figurer blandede sig med masker, frugtguirlander, fugle, insekter, våben og vaser.

Er det denne særlige betydning af det groteske, der har inspireret Sapunov, da han skabte personerne i Columbines slør af Schnitzler-Dohnányi?

For at fremkalde den groteske virkning på scenen [illegible] Sapunov [illegible] at [illegible] og [illegible] sjælstilstande og [illegible].

I det [illegible] stykke af Fuchs [illegible] „Nogle sidder [illegible] falder, andre løber løbsk", står der i Fuchs' [illegible] på „de Gamle, deres tragiske masker og personernes dobbeltnatur". [illegible] har, der [illegible] „den indiskrete [illegible]", have tænkt på ved et stykkes [illegible] at [illegible] der havde lært kunsten at falde eller løbe løbsk i rette øjeblik!

Altså nej! Denne forfatter[illegible] synes at forudse, at det 20. århundredes skuespillere vil komme på scenen på en [illegible] Adam de la Halles „Robin og Marion," eller [illegible] Zinaida Hippius' „Den forvandlede prins." Det var på [illegible] prinser og hans følge havde [illegible] deres lange rejse.

Dekoratøren havde [illegible] buer og forsynet deres hoveder med så [illegible] strudsefjer at det lykkedes de klodsede [illegible] under [illegible] at illudere elegante heste.

det samme stykke får prinsen ved sin hjemkomst at vide, at hans fader er død. Hoffet udråber ham til konge og udstyrer ham med en lang paryk og et langt hvidt slæb. Forsøgene af [illegible] til en rigtig grotesk [illegible].

I 1. akt af „Gøglerboden" af Blok sad der en række ved et langt bord [illegible] og dækket af et [illegible], der hang helt ned til gulvet. Ved bordet sad „de mystiske", som publikum blev så overrasket af. Opskræmt af en bestemt replik bøjede de hovedet, sådan at der ved bordet kun sad [illegible] uden hoved og arme. Denne effekt opstod ved at figurernes omrids var lavet af pap. Hvor på den måde [illegible] var tegnet [illegible] kravebryst, manchetter og flipper. Skuespillerne stak armene ind i de udskårne åbninger i papskabelonerne og lagde bare hovedet på de tegnede flipper.

En hoffmannsk [illegible] at give en [illegible] Hoffmann [illegible] spiller en vigtig rolle i den groteske sceneopbygning. På samme måde [illegible] Jacques Callot. Hoffmann skriver om Callots karakteristiske tegninger: „Selv når han låner sine motiver fra virkeligheden (optog, krige), har hans tegninger et ejendommeligt, meget levende særpræg, der forlener hans figurer og grupper med noget på en gang fremmedartet og velkendt." Under det groteskes dække „opdager den skarpsindige iagttager mystiske allusioner i Callots anvendelse af det latterlige".

Den groteske kunst bygger på modsætningen mellem indhold og form. Den søger at gøre sjælstegningen afhængig af en æstetisk [illegible]. Det er derfor dekorationen – i dette ords videste betydning – spiller så stor en rolle i de teatre, hvor man dyrkede det groteske (f.eks. japanske teater). Ikke alene scenerne og [illegible] var dekorative, men også mimikken, kroppens og hændernes bevægelser, skuespillernes stillinger [illegible] dansens elementer [illegible] med det groteske [illegible] kan dansen kun give [illegible] en dekorativ opgave. Det er ikke [illegible] at groteskerne opsagde dansen – den mest elementære rytmiske bevægelse, [illegible]. Det er heller

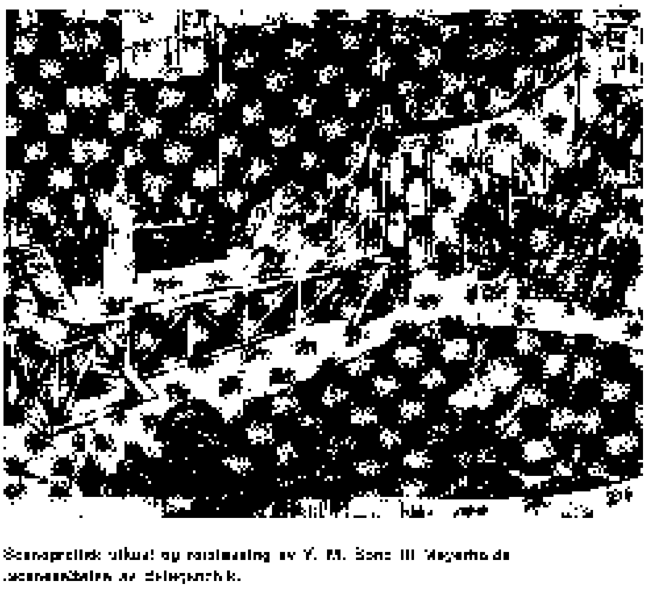

Scenografisk udkast og realisering av [illegible] til Meyerholds iscenesættelse av [illegible].